

Türk Dünyasının Yıldızları Dünyaya Tanıtılıyor

Hasan Ali ÇETİN¹

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2019 yılında *Türk Devlet ve Düşünce Hayatına Yön Veren Şahsiyetlerin Kısa Yaşam Öyküleri Serisi ve Çevirisi Projesi*'ni başlattı. Proje ile Türk kültür ve bilim tarihine iz bırakmış, çalışmalarıyla alanlarında temayüz etmiş şahsiyetlerin kısa yaşam öykülerinin 16-20 yaş aralığındaki Türk ve dünya gençliğine tanıtılması amaçlanıyor. Proje kapsamındaki kitap metinlerinin alanında uzman kişilerce önce Türkçe olarak yazılması ve resimlendirilmesi; ardından Almanca, Arapça, Farsça, Çince, Fransızca, İngilizce, Rusça, Boşnakça, Japonca, İspanyolca, Kırgızca, Kazakça, Özbekçe gibi çok sayıda yabancı dile çevrilmesi ve yayımlanması hedefleniyor.

Yıllara sâri olan proje kapsamında Yunus Emre, Aydın Sayılı, Cahit Arf, Fatih Sultan Mehmed, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Cezerî, Fârâbî, Halil İnalçık, Mimar Sinan, İbn-i Sînâ, Fuat Sezgin, Mevlânâ, Kâtip Çelebi, Hacı Bektaş Veli, Ahmet Yesevî gibi önemli şahsiyetlerimizin hayatını ve eserlerini anlatan kitapların yayımlanması planlanmaktadır.

Akademik üslup kaygısı gütmeden ve yalın bir anlatımla hazırlanacak bu eserler, Türkiye'de yabancı dilde eğitim gören binlerce lise öğrencisi ve aileleri ile yurt dışında yaşayan, Türkçe öğrenen yabancılara ulaştırılacak olup ülkemize ve kültürümüze ilgi duyan binlerce gönüllü elçinin oluşmasına doğrudan katkı sağlayacaktır.

Projenin her aşaması büyük bir titizlikle ele alınmakta, planlanmakta ve hayata geçirilmektedir. Bu kapsamlı projenin en önemli aşamalarından birisi çeviri sürecidir. Türkçe metinlerin çeviriye uygun hâle getirilmesiyle başlatılan çeviri sürecinde uluslararası kriterler gözetilmekte; çeviriyi yapacak mütercimmin anadilinin hedef dil olması, çeviri kontrolünü yapacak editörün de anadili Türkçe olan ve her iki dile de hâkim bir filolog olmasına dikkat edilmektedir. Gerek Türkçe metinler gerekse yabancı dil çevirileri editörler marifetiyle titizlikle kontrol edilmekte, mümkün olan en iyi metinlerin yayımlanmasına gayret edilmektedir.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı ile Dışişleri Bakanlığı arasında geliştirilen iş birliği süreci neticesinde, yayımlanan kitapların bu dilleri konuşan ülkelere ulaştırılması, projenin değerini artırmakta ve hedefine

¹ Dr. Yüksek Kurum Uzmanı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, ORCID: 0000-0001-9673-8242.

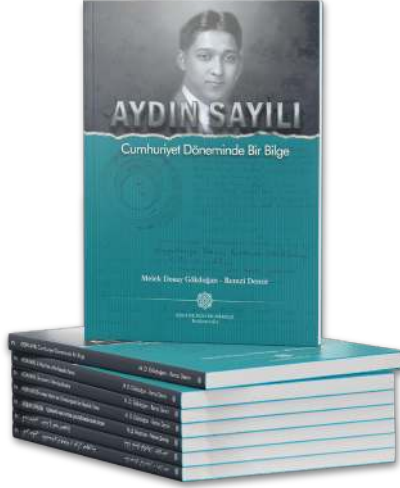
ulaşmasını sağlamaktadır. Türk dünyasının yıldızları olan bu şahsiyetler, Yunus Emre'den başlayarak artık dünyanın pek çok ülkesinde, üniversite ve kütüphane raflarında o ülke insanının konuştuğu dilde yerini almıştır ve bu süreç yayın planına göre, diğer şahsiyetlere dair hazırlanan eserlerle devam edecektir.

İlgili proje dâhilinde 2021 yılında yayımlanan ilk eser, Dr. Mustafa Tatcı tarafından kaleme alınan *Aşkın Dili YUNUS EMRE* kitap seti oldu. *Aşkın Dili YUNUS EMRE*, yukarıda sayılan dillerin tamamına çevrildi ve akabinde on üç farklı dilde yayımlandı. 1240/1-1320/1 yılları arasında yaşayan Yunus Emre, medeniyet tarihimiz açısından gerek kendi hayat hikâyesi gerekse ana dilimiz Türkçe ile dile getirdiği şiirleriyle kültür ve edebiyat hayatımıza en büyük katkısı olan şairlerimizdendir. *Aşkın Dili YUNUS EMRE* adlı eser, Yunus'un günümüzde daha iyi anlaşılması, düşüncelerinin daha doğru ve sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için hazırlanmıştır. Kitapta Yunus Emre'nin hayatı, eserleri, menkıbe ve şiirlerinden seçilen örnek metinler yer almaktadır. Esere alınan metinlerin bazı ses ve imla özellikleri günümüz söyleyişine yaklaştırılmıştır. Şiirlerin her birinin benzetme ve mecazlar dikkate alınarak kısmen şerhe yakın birer açıklaması da yapılmıştır. Kitabın sonuna metinlerin daha iyi anlaşılması için tasavvufi bazı kavramların açıklandığı bir sözlükçe eklenmiştir.

2022 yılında ise aynı zamanda Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığının Kurucu Başkanı olan, yaptığı çalışmalar ve verdiği eserler ile dünya çapında bilim tarihi alanında haklı bir ün kazanmış olan Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı'nın hayatını anlatan *Bir Cumhuriyet Bilgesi AYDIN SAYILI* adlı eser ile dünyaca ünlü matematikçimiz Ord. Prof. Dr. Cahit Arf'ın hayatını anlatan *CAHİT ARF Matematiğe Adanmış Bir Ömür* adlı eserler Türkçe, Almanca, İngilizce, Fransızca, Rusça, Arapça ve Farsça dillerinde yayımlanmıştır.

Bir Cumhuriyet Bilgesi AYDIN SAYILI adlı eseri, Sayılı'nın öğrencileri olma bahtiyarlığına erişmiş ve sonrasında yine onunla birlikte çalışma imkânı bulmuş Prof. Dr. Melek Dosay Gökdoğan ile Prof. Dr. Remzi Demir birlikte kaleme aldı. *CAHİT ARF Matematiğe Adanmış Bir Ömür* adlı eser ise Arf ile aynı kürsüde (ODTÜ Matematik) hocalık yapmaya devam eden Prof. Dr. Yıldırım Ozan tarafından kaleme alındı. Her iki bilim insanımız da yurt dışında eğitim gördükleri alanlarda, Cumhuriyet'in ilk yıllarında pek çok zorlukla karşı karşıya kalmalarına rağmen üstün gayret, fedakârlık ve zekâları sayesinde büyük başarılar kazanmış; gerek ülkemizde gerekse dünya çapında bilim tarihi ve matematik alanlarında mümtaz bir yer edinmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de yerinde bir kararla onların hatıralarını yaşatmak için her iki şahsiyetimizin resimlerini beş ve on liralık banknotların üzerine yerleştirmiştir.

Bir Cumhuriyet Bilgesi AYDIN SAYILI adlı eserde, Aydın Sayılı'nın (2 Mayıs 1913 - 15 Ekim 1993) ailesi, çocukluğu, eğitimi, Atatürk ile olan bir sınav hatırası, Harvard yılları, çalışma alanları ve ödülleri, bilim tarihi alanındaki çalışma ve yayınları, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığının kuruluşu ve buradaki çalışma hayatı, Erdem dergisinin yayın hayatına başlaması gibi konular akıcı bir üslupla anlatılmıştır. 1983-1993 yılları arasında yaklaşık on yıl kadar Atatürk Kültür Merkezi başkanlığı yapan Sayılı döneminde Kurum tarafından 63 tanesi basılmış, 10 tanesi de baskıya verilmiş olmak üzere toplam 73 yapıt yayımlandı ve ayrıca Atatürk Kültür Merkezinin hakemli, akademik, saygın bir süreli yayını olan *Erdem* dergisinin on sekiz sayısı çıkarıldı.

Erdem, kısa bir süre içinde Türk bilim hayatına büyük bir canlılık getirmiş

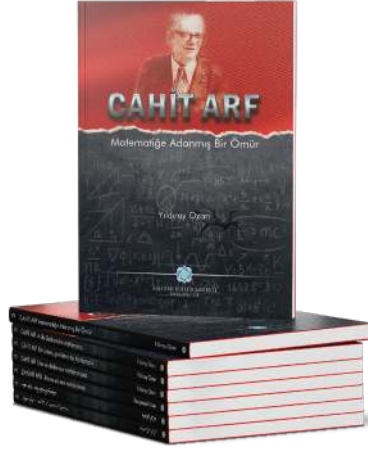
ve kültür tarihi, sanat tarihi, siyaset tarihi, edebiyat tarihi, bilim tarihi, felsefe tarihi, musiki tarihi, spor tarihi gibi birçok alanın gelişimi için uygun bir ortam oluşturmuştu. Sayılı, mesaisinin büyük bir kısmını, canı gibi bağlandığı bu derginin yaşamasına ve gelişmesine harcamıştı. Makaleleri, çoğu kere şahsî temaslarıyla toplamış ve değerlendirmişti. Yazarları yeni konulara ve yeni kaynaklara yönlendirmiş ve hatta bazı makalelerin yazılış sürecine bizzat katılmıştı. Derginin yayımı ile sorumlu uzmanları yetiştirmiş ve denetlemişti. Mükemmel bir biçimde basılabilmesi için azamî ölçüde özen göstermiş ve yer yer matbaadan gelen provaların düzeltmelerini de kendisi yapmıştı. Kısacası basımının her aşamasında *Erdem*'i gözlemiş ve kollamıştı. *Erdem* dergisi, Sayılı sonrası başkanların gözetimi altında yayın hayatına devam etmiş ve Türk bilim hayatında kendisine saygın bir yer edinmeyi başarmış, bu yazının yayımlandığı nüshasıyla birlikte 84 sayıya ulaşmıştır.

Prof. Dr. Yıldırım Ozan, *CAHİT ARF Matematiğe Adanmış Bir Ömür* adlı eserde 11 Ekim 1910 tarihinde Selanik'te dünyaya gelişinden başlayarak anlatmış Arf'in hayatı ve eserlerini. Yer yer ilginç anekdotlarla zenginleştirilen metin, hikâye tadında okunacak bir biyografi metnine dönüşmüş. Pek çoğumuzun bilmediği bir bilgiyi kitabın hemen ilk sayfasında okuyoruz: "Cahit'in doğumu üzerine aileyi tebrik etmeye gelen komşuları arasında Mustafa Kemal'in annesi Zübeyde Hanım da vardı.". 1912 yılında Balkan savaşının başlamasından kısa süre önce Yusuf Bey'in tayini İstanbul'a çıkar, Yusuf Bey ve eşi küçük Cahit'i de yanlarına alarak İstanbul'a gider ve Ortaköy'de arkadaşlarının yardımıyla tuttıkları bir eve yerleşirler.

İlerleyen yıllarda Birinci Dünya Savaşı başlar; Cahit, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa katıldığı günü babasının üzüntülü hâli ile hatırlayacaktı. Yusuf Bey, gençliğinden beri ülkenin gidişatına dair kafa yoran aydın, vatansever, bilgili, kültürlü biridir. Cahit Arf, bu savaş yıllarına denk gelen çocukluğunda İstanbul semalarında, muhtemelen korkutma amacıyla uçan bombardıman uçaklarını hatırladığını anlatır daha sonraları. Cahit bu yıllarda kendi kendine oyunlar oynuyor, hatta kendi oyuncaklarını kendisi yapıyordu. Evlerindeki küçük ve kullanılmayan bir odada sürekli deneyler ve icatlar yapan Aziz amcasının yardımcısı olan Cahit, bu sayede hem yalnızlıktan kurtuluyor hem de hayal ve muhakeme gücünü keskinleştiriyordu. Muhtemelen tüm bunlar ileride büyük bir bilim insanı olacak Cahit'in zihinsel gelişimine yardım edecekti.

Kitapta Cahit'in Aziz amcasının, kamyonları savaş araçlarına dönüştürmek için yapmış olduğu bir takım çalışma ve çizimleri Mustafa Kemal'e göstermek için Beşiktaş Akaretler'deki evlerine gitmesi, babası Yusuf Bey'in Mustafa Kemal'in önderliğinde Samsun'da başlatılan direniş hareketine katılması,

ailenin Kastamonu, Ankara, Adana ve İzmir dönemleri de anlatılmıştır. Milli Mücadele süreci paralelinde ilerleyen bu yıllara dair anlatılanlar, okuyucuya aynı zamanda dönemin bir panoramasını sunmaktadır. Cahit'in İzmir yıllarına ait anılarından biri de Zübeyde Hanım'ın İzmir'e taşınması ve kısa süre sonra vefat etmesiydi. Cahit ve ailesi bu duruma çok üzülmüşlerdi. İzmir Sultanisine başlayan Cahit'in, matematiğe olan potansiyelini fark eden kişi, okul müdürünün kardeşiydi. Bu yıllarda başlayan cebir-matematik-geometri sevgisi, ilgisi ve yeteneği Cahit'in hayatına yön verecek ve onu ilerleyen yıllarda kendi adıyla anılan teoremler geliştirecek bir seviyeye getirecek ve dünya çapında tanınmasını sağlayacaktı.

1926 yılında eğitimine Fransa'da devam etmek için Lotus isimli buharlı bir Fransız gemisiyle Paris'e gönderilir. Böylece Cahit'in maceralı yolculuklarına bir yenisi eklenecektir. Gemi kalkıştan bir süre sonra küçük bir yük gemisine çarparak onu batırır. Yolculuk sonrasında salimen Fransa'ya ulaşan Cahit, Saint Louis Lisesine yazılır ve liseyi üç yıl yerine iki yılda bitirir. İlerleyen yıllarda da eğitiminin her aşamasında başarılı olan Arf, Türkiye'ye döner, Galatasaray Lisesi ve İstanbul Üniversitesinde hocalık yapar, askerliğini tamamlar, doktora çalışması yapmak üzere Almanya'ya gider. Akademik hayatı bazen Türkiye'de bazen de yurt dışında olmak üzere dönüşümlü olarak devam eder. "Hasse-Arf Teoremi, Arf Değişmezleri, Arf Halkaları ve Arf Kapanışları" Arf'in teorik matematiğe yaptığı ve matematik dünyasında kabul gören katkıları olmuştur. Arf, bilimsel çalışmalarından dolayı pek çok önemli ödül aldı; ODTÜ'de, TÜBİTAK'ta görev yaptı, ülkemize ve milletimize faydalı olmak için elinden gelen her fırsatı değerlendirdi. Tosun Terzioğlu'nun Arf'in bilimsel çalışmalarının genel nitelikleri üzerine gözlemleri kitapta şöyle anlatılıyor:

Cahit Bey'in yayımlanmış makale sayısı 24-25 dolayındadır. Ama ortalama bir matematik makalesi on, bilemediniz yirmi sayfa iken, Cahit Bey'in çoğu makalesi en az kırk sayfa filan olurdu. Kendi yaptığı işleri de çok zor beğenen bir insandı; bir işe tamam diyebilmesi için çok uzun zaman geçmesi gerekirdi. Beğeni kriterleri çok acımasızdı; dolayısıyla birçok makalesini de neşretmedi. Biz bazen ısrar ederdik, 'Şunu yazsanıza, yayınlasanıza' diye; 'Yok daha olmadı o!' derdi. 'Peki, biz yardım edelim', derdik; 'Yok canım, ben yazarım ama daha olmadı, ortada bir şey ki!' derdi.

Matematiğe adanmış ve dolu dolu yaşanmış bir ömrün anlatıldığı kitap şu cümlelerle sona eriyor:

Cahit Arf, 1997 yılının 26 Aralık günü uzun süredir mücadele ettiği sağlık sorunları nedeniyle hayata gözlerini yumdu. Geride ilham kaynağı olduğu onlarca matematikçi bırakmıştı. Onlar da yüzlerce öğrenci yetiştirdiler ve ülkemizde evrensel anlamda bir matematik kültürünün oluşmasına yardım ettiler. Bugün hem ülkemizde hem de dünyanın birçok ülkesinde Türk kökenli matematikçiler matematiğin gelişmesine değerli katkılar sağlamaktadır. Arf'in mirası hem ülkemizde hem de tüm dünyada takdirle anılmaktadır.

Genel olarak ilkelerini, hedeflerini, kapsamını ve bugüne kadar yayımlanan eserlerini detaylarına girmeden anlatmaya çalıştığımız proje kapsamında Cumhuriyet'in kuruluşunun 100. yılı olan 2023 yılında Prof. Dr. Feridun Emecen tarafından kaleme alınan *FATİH SULTAN MEHMED Dünyanın Kaderini Değiştiren Hükümdar* adlı eser ile Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan ve Dr. Ali Güler'in birlikte hazırladıkları *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu MUSTAFA KEMAL ATATÜRK* adlı eserler Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Boşnakça, Rusça, Arapça, Farsça, Japonca ve Çince olmak üzere toplam 11 dilde yayımlanacaktır.

Projede yazar, çevirmen, akademisyen, uzman, Kurum çalışanları gibi çok sayıda değerli insanın emeği ve katkısı bulunmaktadır. Emeği geçen herkese teşekkür ediyor, projenin emin adımlarla ve aynı titizlikte uzun yıllar boyu devam etmesini, proje çıktısı olan çok dilli kitapların hem ülkemizde hem de dünyanın pek çok ülkesinde bizim dünyamızın yıldızları olan bu değerli şahsiyetleri çok sayıda okuyucusuyla buluşturmasını diliyorum.

KAYNAKLAR

Dosay Gökdoğan, Melek - Demir, Remzi (2022). *Bir Cumhuriyet Bilgesi AYDIN SAYILI*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: 598.

Ozan, Yıldırım (2022). *CAHİT ARF Matematiğe Adanmış Bir Ömür*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: 599.

Tatçı, Mustafa (2021). *Aşkın Dili YUNUS EMRE*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: 562.